

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

Důvody vyhledání azylových domů pro matky s dětmi

**Merits for sought shelter houses for mothers and
children**

Bakalářská diplomová práce

Dana Zemanová

Vedoucí práce: PhDr. Eva Klimentová, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Rožnově p. R.

OBSAH

ANOTACE	4
ÚVOD.....	5
1 RODINA.....	6
1.1 FUNKCE A ÚLOHA RODINY	6
1.2 DYSFUNKCE RODINY	7
1.3 KLINICKÉ RODINY	8
2 RODINA OSAMĚLÉ MATKY	19
2.1. PROBLÉMY OSAMĚLÝCH MATEK.....	20
3 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI	25
3.1 CÍLOVÁ SKUPINA	25
3.2 POSKYTOVANÉ SLUŽBY AZYLOVÝCH DOMŮ	26
4 METODOLOGIE.....	27
4.1 CÍLE VÝZKUMU	27
4.2 VOLBA METODY	28
4.3 TECHNIKA SBĚRU DAT	28
5 ZJIŠTĚNÁ DATA	29
5.1 AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY S DĚTMI V TÍSNI VE VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ	29
5.2 DŮVODY VYHLEDÁVÁNÍ AZYLOVÝCH DOMŮ Z ČASOVÉHO HLEDISKA	32
5.3 ROK 2010 V AZYLOVÉM DOMĚ VE VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ.....	37
5.4 KAZUISTIKY KLIENTEK.....	43
5.5 ROZHOVOR SE SOCIÁLNÍ PRACOVNICÍ.....	47
ZÁVĚR.....	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	56

ANOTACE

Předkládaná bakalářská práce popisuje životní situace žen s dětmi a těhotných žen, které se ocitly v krizi a byly nuceny vyhledat azylový dům pro matky s dětmi. Cílem práce je popsat problémovou situaci klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v azylovém domě.

V teoretické části je popisována rodina, její funkce a dysfunkce, klinické rodiny, rodina osamělé matky a stručný přehled cílových skupin azylových domů a poskytovaných služeb. Empirická část je zaměřena na šetření v konkrétním azylovém domě, na studium spisové dokumentace a polostandardizovaný rozhovor se sociální pracovnící.

Výsledkem bakalářské práce by mělo být porovnání důvodů vyhledávání azylových domů za posledních deset let. To by mohlo být využito k zefektivnění služeb.

ANOTACE V ANGLIČTINĚ

A life situation of pregnant women and mothers with children who were forced to find help in a sanctuary house is described in this presented bachelor thesis. The finding causes and following description of their life difficulties is main goal of my graduation work.

A theoretic part of the work contains definition of family, its function and dysfunction, and the other terms as a clinical family and a lonely mother. It also includes a brief overview of the target groups and the provided services. A fieldwork was carried out in the sanctuary house where I studied institution records and realized semi-structured interview with a welfare worker.

The reasons why people are looking for help in sanctuary houses monitored in ten years history should be the main result of my work. It can be practically used for better efficiency of provided services.

ÚVOD

Pro svou závěrečnou bakalářskou práci jsem si vybrala téma azylových domů pro matky s dětmi. Cílem mé práce bude popsat problémovou situaci klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v azylovém domě. Téma jsem si zvolila po absolvování odborné praxe v tomto zařízení, kde jsem se s problematikou této ohrožené skupiny setkala a více jsem se o ni začala zajímat.

Významným důvodem mého výběru tématu je také skutečnost, že těmto rodinám není věnována dostatečná pozornost. Jsou to většinou ženy, které nejsou schopny vlastními silami svou náročnou životní situaci zvládnout a potřebují proto pomoc státních či nestátních institucí.

Ve své bakalářské práci se snažím charakterizovat rodinu, její funkce a dysfunkce. Zaměřuji se na životní problémy dnešních rodin, zejména na rodiny se závislým členem, zneužívaným či týraným dítětem nebo dospělým, více jsem se zaměřila na rodiny, kde je páčáno domácí násilí. V samostatné kapitole jsem nastínila problémy osamělého rodičovství jako jedné z forem rodiny. Do teoretické části jsem zařadila také stručnou charakteristiku azylových domů pro matky s dětmi.

Empirická část obsahuje metodologický přístup a postupy, které vedly k objasnění otázky důvodů klientek pro pobyt v azylových domech. V empirické části jsem použila poznatky ze své odborné praxe, analýzu spisové dokumentace za jednotlivé roky a rozhovor se sociální pracovníci zařízení. Zaměřila jsem se na vybrané časové období a porovnávám důvody pro pobyt z časového hlediska a podrobněji jsem se snažila vymezit rok 2010, kde popisují krátkou charakteristiku klientek, které daný rok na azylovém domě ukončily pobyt. Z výsledků pak předkládám závěry, které z nich vyplynuly. Poznatky z teoretické i praktické části by pak měly sloužit k doplnění znalostí pracovníků azylových domů, jejich reflexi v posuzování důvodů pro přijímání klientek do zařízení a reflexi poskytovaných služeb v posledních letech.

1 RODINA

V úvodní kapitole vymezím rodinu, její funkce a typy rodin. Dále pak objasním klinické rodiny, jejich typy a důvody, proč právě tyto rodiny nejčastěji vyhledávají pomoc azylových domů pro matky s dětmi v tísní.

Rodina je důležitá sociální skupina, poskytující svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde. Každý člen rodiny získává role, které se stávají součástí jeho identity.¹

1.1 Funkce a úloha rodiny

Rodina plní v lidské společnosti řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí²:

- **Funkce reprodukční** (biologicko-reprodukční) - sexuální život manželů a plození potomstva;
- **Funkce ekonomická** - materiální zabezpečení členů rodiny a vytváření statusu;
- **Funkce výchovná** (socializačně-výchovná) - zahrnuje socializaci dětí a sociální kontrolu;
- **Funkce emocionální** - vede k uspokojování citových potřeb členů rodiny.

Všechny tyto funkce se opírají o základní životní potřeby člověka.

Rodinu můžeme členit na orientační a prokreační:

Orientační rodina

„Orientační rodina je rodina, do které se dítě narodí, poskytuje mu základní sociální zkušenost. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat pocit základní důvěry. Rodina je pro dítě prvním zjednodušeným modelem světa, v němž získává své první zkušenosti.³

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 317

² VÝROST Jozef, SLAMĚNÍK Ivan. Aplikovaná sociální psychologie. Vyd.1. Praha: Portál, 1998. s. 325

³ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 317

Prokreační rodina

Prokreační rodina navazuje na rodinu orientační. Člověk ji získává vytvořením své vlastní nové rodiny. Zkušenosti, které člověk získal ve své orientační rodině, přináší i do rodiny prokreační. V dospělosti máme tendenci opakovat totéž, co dělali naši rodiče a děláme podobné chyby. V jiném případě se snažíme o pravý opak zážitků z orientační rodiny, ale i tak je základem naše zkušenost získaná v dětství. Dospělý člověk potřebuje rodinu, která mu poskytuje pocit bezpečí, jistoty a rodinného zázemí, umožňuje mu získat určité sociální role a zkušenosti. Hlavním smyslem prokreační rodiny je reprodukce, tj. zplození potomstva a péče o něj.⁴

Rodinu dále můžeme dle členů dělit na úplnou nebo neúplnou⁵:

Úplná rodina – je tvořena dvěma rodiči a jejich dítětem nebo dětmi,

Neúplná rodina – je tvořena jedním rodičem a aspoň jedním dítětem (rozvod, svobodná matka).

1.2 Dysfunkce rodiny

Dysfunkční rodina = rodina, v níž jeden nebo více členů produkují maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, rigidní role, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.⁶

Rodina je v každé vývojové fázi skupinou, jejíž jednotliví členové mají určité sociální role a jsou ve vzájemných vztazích, které se v průběhu času mění. Veškeré normální i patologické chování každého člena rodiny je součástí interakcí celého rodinného systému.

⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 318

⁵ GRECMANOVÁ, Helena a kolektiv. Obecná pedagogika. Vyd.1. Olomouc: Hanex, 2000, s. 25

⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. s. 35

Chování dětí, ale i dospělých v dominantních rolích není nikdy závislé, vždycky je ovlivněno chováním ostatních členů rodiny, dospělých i dětí. Způsob zpracování různých situací je dán genetickou výbavou, kterou mají rodiče a jejich potomci podobnou. Z toho vyplývá sklon členů rodiny k určitým typům reakcí. Tyto dispozice ovlivní jak výchovný styl rodičů – jejich chování k dítěti, tak sklon dětí reagovat na tyto podněty typickým způsobem.⁷

Všichni lidé nemají předpoklady k plnění rodičovské role. Výzkum uvádí souhrn vlastností, které zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem⁸:

1. Nedostatky v sociální orientaci, omezená schopnost empatie, nepochopení potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích.
2. Problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí.
3. Rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a sebeovládáním, impulzivitou, potřebou projevit negativní city.
4. Špatná zkušenost z vlastního dětství: 70% lidí, s nimiž v dětství nezacházeli rodiče přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně.

Rodina umožňuje a podporuje plnohodnotný život a rozvoj všech svých členů, ale stejně tak se může stát zdrojem psychických zátěží a poruch.

1.3 Klinické rodiny

Klinické rodiny jsou rodiny se specifickými problémy a potřebami, ohrožené závadami a poruchami v plnění svých základních funkcí, a proto často vyžadující odbornou pomoc (např. psychologickou, pedagogickou, sociální, zdravotnickou).⁹

⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 320

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002 .s. 320

O. Matoušek uvádí jako klinické tyto typy rodin¹⁰:

- rodina se zanedbávaným, případně týraným dítětem
- rodina se zneužívaným, případně týraným dospělým
- rodina s tělesně nemocným
- rodina s duševně nemocným
- rodina s postiženým členem
- rodina mladistvého delikventa
- rodina svobodné matky
- rodina se členem závislým na drogách, případně s patologickým hráčem
- rozvod a rekonstrukce rodiny

V následujících podkapitolách vymezuji typy klinických rodin, které jsem vybrala na základě členění klinických rodin dle O. Matouška a považuji je jako nejohroženější z hlediska žádosti o umístění v azylových domech:

1.3.1 Rodiny se zanedbaným, týraným a zneužívaným dítětem

„Špatné zacházení s dítětem je úmyslné nebo neúmyslné chování pečující osoby, které se vymyká společenským normám a ohrožuje dítě. V současnosti se rozlišují následující čtyři typy tohoto poškozování dětí:

- **Tělesné týrání**, jehož nejčastější podobou je bití, méně často trhání vlasů, opaření, vystavování chladu, odpírání jídla a tekutin, topení ve vodě, dušení, podávání jedů apod.

⁹ <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/klinicke-rodiny>. 31.1.2011. prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc. Klinické rodiny

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997.

- **Sexuální zneužívání** zahrnuje incest čili sexuální styk mezi příbuznými a jiné typy sexuálních praktik, včetně účasti dětí na výrobě pornografie a jejich účasti na náboženských sexuálních rituálech.
- **Zanedbávání**, což je opomíjení významných potřeb dítěte, případně opouštění dětí.
- **Emoční týrání**, které spočívá v terorizování dítěte neustálou kritikou, nadávkami a jinými druhy ponižování.¹¹

V současné době se používá pro týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte označení syndrom CAN , které je definován „jakýmkoli nenáhodným jednáním rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt.“¹²

Týrání dítěte se projevuje většinou poškozením na těle – modřinami, ranami na hlavě, obličejí a hrudníku, popáleninami a opařeninami. Dochází také k zavřeným poraněním, která nejsou na první pohled viditelná – pohmožděniny mozku a míchy, poranění hlavy, kostí, svalů, nitrobřišních orgánů. I těžké zanedbání je brzy odhaleno, děti jsou hladové, špinavé, často nemocné, špatně komunikují, opomíjejí školní docházku. Na sexuální zneužívání dítěte se přijde nejčastěji při psychologickém, psychiatrickém nebo pediatrickém vyšetření dítěte, k němuž dal podnět stav dítěte – nejčastěji depresivní nálada, poruchy příjmu potravy a spánku, útky z domu, záškoláctví. Dítě má oděrky, otoky genitálií a konečníku, sexuálně přenosné choroby, bolesti břicha atd.¹³

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich ; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s.27

¹² VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 320

¹³ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s.101

Charakteristika rodiny týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Charakteristiky rodičů uvádějí jako převládající osobnostní rys agresivitu, rigidní nutkavost nebo pasivní závislost a nezralost, častěji než v ostatní populaci se u těchto rodičů vyskytují tělesné handicapy, snížená inteligence, duševní nemoci, trestná činnost, poruchy osobnosti, silná nespokojenost s vlastním životem.¹⁴

Rodiče týraných a zneužívaných dětí často zažili týrání a zneužívání během svého dětství. Mají nízkou frustrační toleranci. Projevují tendenci agresivně reagovat nejen na dítě, ale i na dospělého partnera, s nímž žijí. I situace rozvodu zvyšuje riziko, že někdo z dospělých, ale i některé z dětí bude vystaveno agresivnímu útoku ze strany jiného dospělého,

u rozvodu dochází také k psychickému týrání dítěte. U sexuálního zneužívání dochází nejčastěji ke zneužití dcery otcem, kde je dominantním členem rodiny žena, která odmítá pohlavní styk a muž není schopen ukončit manželství, vybíjí si svou zlost na dceři.¹⁵

Charakteristika oběti

Častěji jsou týrány nebo zanedbávány děti psychomotoricky opožděné, temperamentově nestabilní, nemocné, postižené vrozenými vadami, neobratné, méně intelektuálně nadané či postižené jinými handicapy a děti, které nenaplnují očekávání svých rodičů.¹⁶

1.3.2 Rodiny, ve kterých se vyskytuje domácí násilí

Pod pojmem domácí násilí se většinou rozumí opakované a stupňující se násilí fyzické, psychické či sexuální povahy mezi manželi nebo partnery. Problém lze také pojmut v jeho širším významu jako rodinné násilí. Násilí v rodině totiž může mít různé konkrétní

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha : Slon, 1997. s. 98

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich ; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s.29

¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s.99

podoby, od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou.¹⁷

V rodinách jsou kromě dětí nejčastěji týrány ženy. Násilné a agresivní chování mužů k ženám může mít povahu fyzického strkání, úderu rukou, kopanců až po útoky s chladnou či střelnou zbraní. Toto násilí je často kombinováno s deptáním psychickým (žárlivými výstupy, kritikou zevnějšku ženy a její atraktivity, kritikou toho, jak žena pečuje o děti a domácnost) a také se sexuálním zneužíváním (vynucování pohlavního styku pohrůzkami, přinucení k pohlavnímu styku za přítomnosti jiných lidí, násilný způsob sexuálního styku).¹⁸

O. Matoušek (1993) rozlišuje¹⁹:

- a) zneužívání ženy nepřiměřenými požadavky členů rodiny (v tomto případě nemusí jít jen o partnera)
- b) násilí páchané na ženě, obvykle jejím partnerem (míní se bití i sexuální násilí).

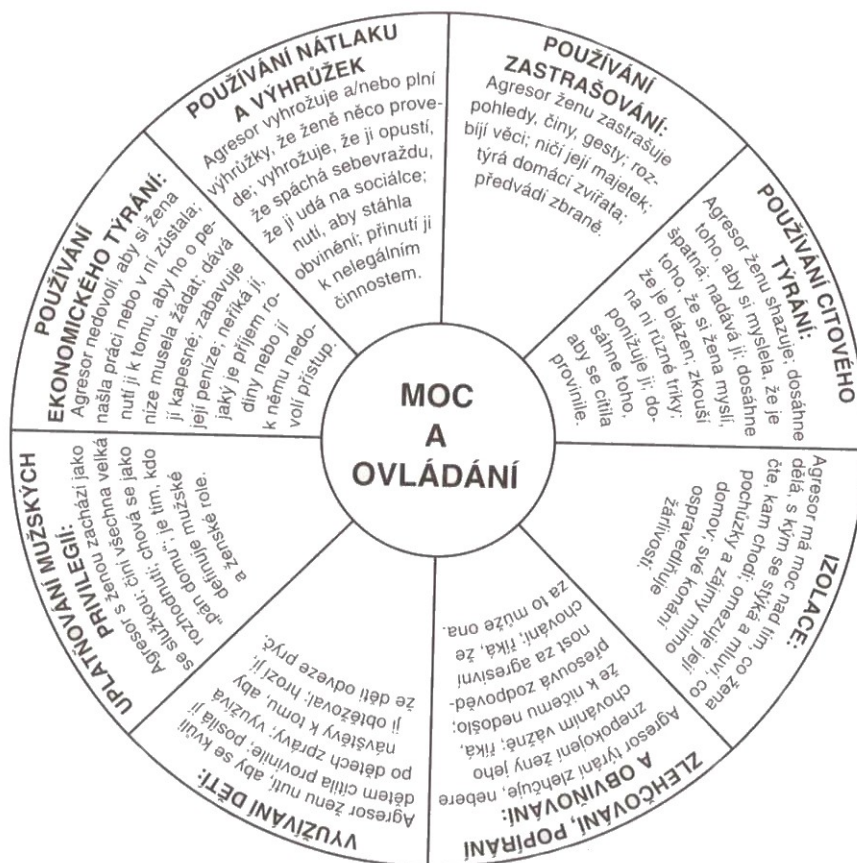
Obrázek č.1 – Duluthský model – grafické schéma několika druhů agresivního chování. Ukazuje, jak citové týrání posiluje a podporuje fyzické a sexuální násilí. Středem kruhu je moc a ovládání, což je cílem a výsledkem násilí a týrání.²⁰

¹⁷ BUSKOTTE, Andrea. Žena a domácí násilí-z pekla ven. Vyd.1. Computer Press, a.s., 2008, s. 42

¹⁸ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha : Slon, 1997. s. 101

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich in VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 350

²⁰ CONWAYOVÁ L. Helen. Domácí násilí. Vyd.1. Praha: Albatros, 2007. s. 15

Charakteristickým rysem domácího násilí je jeho opakování, dlouhodobost, stupňování a téměř každodenní přítomnost. Jedná se o donucovací chování užívané jednou osobou k ovládnutí jiné osoby. Domácí násilí začíná útoky proti lidské důstojnosti, pokračuje útoky proti zdraví a vrcholí útoky proti lidskému životu.²¹

Dospělá žena má mít vždy možnost aktivní obrany před agresorem: odchod od agresora, sdělení na policii, u lékaře apod. V případě bité a zneužívané ženy může dojít k přijetí role týrané ženy, k rozvoji **syndromu adaptace na týrání**. Taková situace se vyznačuje²²:

²¹ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 227

²² VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 352

- **Utajením a bezmocností** - žena se agresivního partnera bojí, cítí se bezmocná. Vyhrůžování spojené s obavami z rozpadu rodiny, přispívá k ochotě snášet útrapy a tajit, co se v rodině děje.
- **Adaptace na roli týrané ženy.** Žena akceptuje týrání a zneužívání jako nevyhnutelné a snaží se agresorovi vyhovět, aby jej zbytečně neprovokovala a situaci více nezhoršovala.
- **Odhalení a popření.** K odhalení obvykle přispívá náhoda nebo neochota dospívajících dětí snášet chování otce. Jeho agresivita se obvykle nevybívá jen na matce, ale i na nich. Děti se snaží matku chránit. Žena někdy i po odhalení situace vše popírá. Setkává se také s odsouzením společnosti, protože ta předpokládá, že každý má schopnost vlastní obrany .

Důvody, proč oběti na celém světě setrvávají v domácnosti, kde dochází k násilí, jsou²³:

1. **ekonomická závislost** – oběť nemá vlastní příjem, byt, nemá kam odejít s dětmi;
2. **strach z budoucnosti** – oběť se obává toho, co se stane, když odejde od partnera, co bude sama dělat, co bude s dětmi, jak partner na její záměr odejít zareaguje, jak se na to bude dívat okolí apod.;
3. **vědomí o nedostatečné legislativě a chybějícím systému pomoci;**
4. **tradiční obraz o roli ženy** – žena má žít pro druhé, nese vinu za nefunkčnost rodiny, žena má potlačovat vlastní potřeby ve prospěch rodiny.

Jak se může žena v domácnosti s násilným partnerem bránit:

- Policie ČR může vykázat podezřelého na deset dnů ze společného obydlí – tedy z bytu nebo z domu, který obývá společně

²³ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 233

s ohroženou osobou, a zakázat tam podezřelému vstup. Policie může tento úkon provést pouze tehdy, pokud lze ze zjištěných skutečností důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku pro ohrožené osobě.²⁴

- Také civilní soud může v občanskoprávním řízení vydat na návrh ohroženého předběžné opatření, na dočasné opuštění společného obydlí a jeho bezprostředního okolí anebo aby do něj nevstupoval, a také aby se zdržel sekávání s ohroženým a navazoval s ním kontakty. Soudní předběžné opatření trvá jeden měsíc.²⁵

Dalším krokem, který může ohrožená žena podniknout, je obrátit se na pomáhající organizace, která poskytují pomoc v oblasti partnerského násilí a násilí na ženách obecně²⁶:

- a) Intervenční centra (poskytují fundovanou sociální, psychologickou a právní pomoc)
- b) Azylové domy (místo, kde se žena může zotavit z následků násilí a začít se rozhodovat sama za sebe)
- c) Centra pomoci (ROSA, La Strada ČR, ELEKTRA, ProFem, ACORUS, Bílý kruh bezpečí, Poradny pro ženy v tísní, Poradny pro ženy a dívky).

1.3.3 Rodiny se závislým členem

Závislost se vyznačuje psychickými a tělesnými důsledky pravidelného užívání drogy (včetně alkoholu), které postižené nutí k jejímu trvalému konzumu.²⁷

²⁴ Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

²⁵ §76b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ CONWAYOVÁ L. Helen. Domácí násilí. Vyd.1. Praha: Albatros, 2007. s.89

Nejčastější formou závislosti je **závislost na alkoholu**. V české společnosti je tolerance k alkoholu velká. Alkohol má sociální funkci, konzumuje se při příležitostech, kdy je žádoucí, aby se člověk uvolnil, odreagoval a snadněji navazoval kontakty (např. na oslavách, firemních akcích).²⁸

V naší společnosti pijí jak ženy, tak i muži. Ženy začínají pít stejně jako muži ve společnosti, pokud se dostanou do závislosti na alkoholu, pokračují v pití skrytě, v soukromí nebo v práci. Pití je jejich reakcí na náročnou životní situaci. Muži většinou pijí veřejně, mimo domov a má na ně vliv příležitost. Pije-li žena, je tím ohrožena její rodina i partnerský vztah. Muž se ze začátku snaží přebrat ženiny starosti o rodinu, ale trpělivost mužů nebývá v tomto případě velká a často dochází k rozvodu.²⁹

Existují páry, v nichž pijí oba partneři. V takových případech se mluví o sdílené závislosti. Jeden z partnerů bývá do závislosti postupně vtažen tím, který už závislý je. Situaci strádají především děti a domácnost.³⁰

Člověk závislý na alkoholu ničí svou rodinu materiálně, sociálně i psychicky. Často dochází k rozpadu rodiny (lze ji zachránit, pokud je závislý ochoten se léčit), někdy vlivem sociálního učení začínají pít i ostatní členové rodiny, alkohol může také v některých rodinách působit jako ochranný prostředek – udržuje rodinu pohromadě. Člověk závislý na alkoholu není schopen plnit svou rodičovskou roli – ovlivňuje psychický stav svého dítěte (dítě může trpět nějakou formou deprivace, může se projevit např. problémovým chováním dítěte). Matka závislá na alkoholu může také v těhotenství ovlivnit zdravotní stav svého dítěte - abúzusem alkoholu. Závislí lidé jsou často žárliví, podezíraví a nedůvěřiví, agresivní a výbušní. Chovají se bezohledně ke svému partnerovi i dětem. Alkohol odstraňuje zábrany a narušuje schopnost sebeovládání, proto se pod vlivem alkoholu zvyšuje riziko nehod, úrazů a materiálních škod. Intoxikace alkoholem je příčinou mnoha trestných činů. Neléčený

²⁷ VOKURKA, Martin, HUGO Jan. Praktický slovník medicíny, Vyd.4. Praha: Maxdorf, 1995. s. 258

²⁸ VÁGNEROVÁ, Marie . Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 295

²⁹ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s. 114

³⁰ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s. 115

alkoholik často končí jako bezdomovec, kdy od něj již dávno odešla rodina, není schopný se o sebe postarat, má vážné tělesné, duševní i sociální problémy a často trpí demencí z nadměrného užívání alkoholu.³¹

Patologické hráčství

Tzv. patologické hráčství má na vztahy závislého člověka podobný vliv jako alkohol a jiné drogy. I hráčství u nás představuje velký společenský problém, může se jednat o hru na výherních automatech, karetní hru, hru v kasinech nebo sportovní sázení. Zpočátku je nenápadné, hráč je v první fázi nevyspalý, unavený, někdy začíná hubnout, je hrou nadchnutý, občas vyhraje menší finanční obnos. Později, kdy zjistí, že hra nepřináší finanční užitek, ale spíš zadlužení, hraje jen pro hru samotnou. Hráč má problémy v zaměstnání, v rodině, je hodně zadlužen. Až za nějakou dobu se zhroutí a odhalí před rodinou pravdu o svém hraní. Rodina se mu snaží pomoci a sehnat peníze na dluhy, ale patologický hráč je většinou zase prohraje, aniž by se své dluhy poplatil. Tento cyklus se několikrát opakuje, než se vyčerpají všechny rodinné zdroje. Teprve pak začnou příbuzní uvažovat o léčbě. Hráč musí získat nad svou závislostí kritický nadhled, jinak je léčba neúčinná. Azylové domy jsou výchozím řešením situace, kdy se z partnera stane tzv. patologický hráč a prohraje i dům či byt a rodina ztrácí střechu nad hlavou nebo partnerka už dále nechce setrvávat v domácnosti s hráčem a azylový dům ji poskytuje přechodné ubytování než se rozhodne o další budoucnosti (rozvod, bydlení).³²

Závislosti na alkoholu a gamblingu jsem se věnovala v této podkapitole proto, že je považuji ze všech závislostí za nejvíce ohrožující rodinu. V důsledku závislosti se může člověk zadlužit nebo ztratit bydlení, což je důvodem pro pobyt klientek v azylových domech.

³¹ VÁGNEROVÁ, Marie . Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. s. 295

³² MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s. 116

V kapitole o klinických rodinách jsem se věnovala rodinám se zanedbávaným, týraným a zneužívaným dítětem, rodinám, kde se vyskytuje domácí násilí a rodinám se závislým členem. Jakákoliv forma násilí a závislosti by měla být důvodem vyhledání odborné pomoci členy rodiny například sociálního poradenství a sociálních služeb (azylových domů, intervenčních center).

V následující kapitole se věnuji osamělým matkám, které jsou svobodné, rozvedené nebo ovdovělé a jsou v dnešní společnosti častým typem rodiny. Tento typ rodinného soužití jim přináší spoustu životních problémů a rizik oproti rodinám úplným a osamělé matky častěji vyhledávají pomoc sociálních institucí.

2 RODINA OSAMĚLÉ MATKY

V dnešní společnosti je svobodná matka běžným typem rodiny, důvody, proč je žena v osamělém rodičovství ať vlastním rozhodnutím nebo vlivem životní situace, objasním v následující kapitole, stejně jako nejčastější rizika a problémy osamělé matky.

Ve své práci jsem se zaměřila na osamělou matku. Osamělý otec nemá většinou takové problémy jako matka, je častěji lépe finančně zabezpečený, je zaměstnaný, vyhledává spíše placené služby (paní na úklid, na hlídání dětí), ale je více závislý na rodičích, kteří mu pomáhají v péči o děti.³³

Za osamělého rodiče se považuje rodič, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem. Za osamělého rodiče se nepovažuje rodič, který žije v registrovaném partnerství. Ve společnosti je častější model osamělého rodiče – matky.³⁴

Typy osamělých matek³⁵:

1. Osamělé matky, kterým manžel zemřel, tedy vdovy s dětmi. Společenské postoje vůči nim jsou shovívavé, tolerantní, spíše litující, neboť vdovy si své postavení nezavinily.
2. Osamělé matky, které mají děti z rozpadlého vztahu (rozvodem manželství, rozchodem partnerů nesezdaných). Postoje vůči této skupině jsou různé. Na jedné straně jsou slyšet názory obviňující a moralizující, že ženy neudržely manželství, tzv. kvůli dětem. Na druhé straně se tvrdí, že ve prospěch dětí je lépe konfliktní a neuspokojivý vztah ukončit a žít s dětmi sice v neúplné rodině, ale v relativním klidu.
3. Osamělé matky, které záměrně chtějí být svobodné a dítě mají s mužem, s nímž nikdy nepočítaly pro trvalý vztah. V současné době jsou to ženy kolem 35 let, které jsou zajištěné, úspěšné ve svém zaměstnání, „tikají jim biologické hodiny“, ale ještě nepotkaly vhodného partnera. Můžeme sem přiřadit i matky, které nejsou

³³ SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. s. 177

³⁴ Zákon č. 117/1995 Sb. §7, o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

³⁵ SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. s. 171

vdané

a dítě adoptovaly, eventuálně přijaly do pěstounské péče.

Rozhodnutí pro život svobodné matky může být ovlivněno mnoha faktory, např. nezralostí ženy, reakcí na nejisté vyhlídky do budoucna, nestabilitou partnerského vztahu, ale ne vždy je osamělé mateřství vlastním rozhodnutím (např. žena zjistí své těhotenství v době, kdy již není možnost potratu nebo ji opustí partner během těhotenství). Pro některé svobodné ženy je narození dítěte určitou jistotou nového, nadějnějšího blízkého vztahu.³⁶

Ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti a čas věnovaný výchově a péči o děti je pro osamocenou matku velkou zátěží. V některých případech nedokáže naplnit potřeby svých dětí tak dobře, jak by si přála (např. dítě nemůže jet na lyžařský výcvik, školní výlet), což může snižovat její sebedůvěru a vést k pocitům beznaděje. Děti přichází odchodem otce nebo úplným chyběním otce o mužský vzor v rodině. V případě rozvedeného manželství může mít osamělá matka psychické problémy z rozchodu, obviňovat se a mít výčitky svědomí vůči svým dětem.³⁷

2.1. Problémy osamělých matek

V této kapitole se pokusím vymezit problémy, které s sebou osamělé rodičovství přináší, s kterými se osamělé matky potýkají a mohou být důvodem pro vyhledání azylového domu.

Osamocení rodiče jsou častěji ohroženi nezaměstnaností, nedostatečným bydlením a příjmem, sociální izolací. Mohou být ohroženy základní funkce rodiny – zajištění citového zázemí svým členům a příprava dětí pro život – osamocení rodiči nezbyvá starostmi o práci a chod domácnosti čas na hraní, učení a povídání si s dítětem.³⁸

³⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. s. 171

³⁷ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 44

³⁸ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 44

2.1.1 Finanční situace

Příjem rodiny přímo ovlivňuje kvalitu zabezpečování každodenních potřeb (strava, bydlení, zdravotní péče, vzdělávání). Nevýhodná ekonomická situace rodin omezuje možnosti jejich dětí pro realizaci mimoškolního duševního, kulturního a sportovního rozvoje.

K ekonomickému znevýhodnění osamělých matek s dětmi přispívá také neplacení výživného otcem, která ohrožuje uspokojování základních existenčních potřeb neúplných rodin. Ty se mnohdy ocitají v kritických poměrech, protože soudní řízení může trvat i několik let. Osamělé matky se často zadlužují u bank i nebankovních společností.³⁹

Osamělý rodič má mimo výživného na dítě/děti, případně na svou osobu také nárok na dávky státní sociální podpory, pokud splňuje určité podmínky⁴⁰:

- **přídavek na dítě**
- **rodičovský příspěvek**
- **sociální příplatek**
- **příspěvek na bydlení**
- **dávky péčovské péče**
- **porodné**

2.1.2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je asi největším rizikem osamělých matek. Osamělá matka je v ohrožené cílové skupině díky⁴¹:

³⁹ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 45

⁴⁰ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

- péči o dítě
- návratu z mateřské dovolené
- malé praxi, nízké kvalifikaci.

Osamělé matky nemohou většinou pracovat na směny a potřebují úpravu pracovní doby. Zejména ženy v azylových domech nemají oporu ve své širší rodině ani partnerovi a musí samy skloubit pracovní a rodinné povinnosti. Zaměstnavatelé je odmítají, protože pečují o dítě bez pomoci druhého rodiče (hrozí například častá nemoc dítěte). Žena pak končí jako uchazečka o zaměstnání na úřadu práce, stává se příjemcem sociálních dávek a její příjmy se pohybují na hranici životního minima.⁴²

Z průzkumu mezi osamělými rodiči vyplynulo, že nejvíc řeší problémy s nedostatkem pracovních míst s flexibilní pracovní dobou, případně nedostupnost služeb péče o děti, které by jim umožnily do práce chodit. Zároveň upřednostňují zaměstnání před podnikáním, ovšem takové zaměstnání, ve kterém si budou moci přizpůsobit pracovní dobu, anebo rovnou budou moci pracovat z domova. I když jsou osamělé matky jednou z ohrožených sociálních skupin, projektů zaměřených na ně je zatím jen málo. Určitý prostor dostala tato skupina v rámci Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. S podporou financí EU i státního rozpočtu pořádá Aperio (Společnost pro zdravé rodičovství) bezplatné semináře přímo zaměřené na osamělé rodiče, kteří hledají práci.⁴³

⁴¹ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 46

⁴² MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 46

⁴³ <http://www.mpsv.cz/cs/9443>. 3.2.2011. MPSV

2.1.3 Bytová situace

Více než polovina neúplných rodin vzniká rozpadem manželství. Nepříznivá finanční situace určitou část bývalých manželů nutí i po rozvodu bydlet ve společném bytě. Vážnější situace vzniká, když musí žena kvůli nedostatečnému bydlení zůstat ve společné domácnosti s partnerem, který ji týral. Další možností pro osamělou matku je bydlení se svými rodiči popřípadě i sourozenci v jednom bytě – matka nemá s dětmi dostatek soukromí a prostor pro výchovu, jako pozitivní ale vidím pomoc rodičů v péči a výchově dětí. V kritických případech je žena umístěna do azylových domů pro matky s dětmi v tísní, ale jejich kapacita a délka pobytu je limitována. Žadatelky o azyl musí mít vyplněnou přihlášku do azylového domu s důvodem pro pobyt, pokud se uvolní místo, sociální pracovnice azylového domu kontaktuje matku, důležitý je i zájem ze strany matky (občasný telefonát).⁴⁴

Řešením situace jsou tzv. sociální byty (obecní), kterých je ale v ČR nedostatek. Osamělá matka může zažádat o městský byt ve městě, kde má trvalé bydliště, bude zařazena do pořadníku, kde se čeká na byt i desítky let. Jednodušším řešením je pronájem bytu nebo bydlení na ubytovně, ale to je ovlivněno finanční situací matky.⁴⁵

2.1.4 Emoční nasycení členů rodiny

Osamocená matka zpravidla zastává v domácnosti obě rodičovské role. To ji omezuje v jejím osobním životě, má méně vlastního volného času a sociálních kontaktů, které jsou zúženy jen na pracovní a příbuzenské. Na další její vyžití jí nezbyvá čas a často ani energie a nedostačující finanční prostředky. Zvláště po rozvodu nebo ovdovění je psychika osamělé matky často narušena, může trpět depresemi nebo emoční labilitou. Matka má pevnější vazbu s dítětem – po rozvodu nebo ovdovění vztahy příliš nevyhledává a často již

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 46

⁴⁵ <http://www.epravo.cz/top/clanky/>. 3.2.2011. Veřejný ochránce práv. V České republice chybí sociální bydlení i zákon, který by ho upravoval.

další děti nemá. Matka častěji řeší s dítětem problémy, které nepřísluší jeho věku. Zejména se upíná na syna, kterého povyšuje na roli otce rodiny.⁴⁶

Dětem chybí otec hlavně jako vzor. Chlapci potřebují zvláště v pubertě pevnou mužskou ruku a dcery může chybění otce ovlivnit v budoucích vztazích. Děti emočně strádají chyběním otce, to se může projevit v jejich chování – mívají častěji výchovné problémy, poruchy chování a u mladistvých může docházet k delikventnímu chování. Někdy částečně zastávají roli otce dědečkové nebo strýcové.⁴⁷

Osamělé matky se nejčastěji setkávají s problémy, které souvisí se zajišťováním základních potřeb pro sebe i děti a s péčí o děti. Nezvládnutí těchto problémů je může dovést až k branám azylového domu pro matky s dětmi, kde jim poskytnou bydlení a pomohou jim problémy řešit.

⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 47

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich . Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. s. 113

3 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI

Azylový dům pro matky s dětmi v tísní je zařízení pro ubytování matek s malými dětmi, které se dostaly do tak nepříznivé situace, že by bez náhradního ubytování nebyly schopny vychovávat svoje dítě. Azylový dům tohoto typu poskytuje matce a dítěti (dětem) samostatnou místnost s kuchyňským koutem a dalším vybavením nebo jen místnost, kuchyň se sociálním zařízením mají klientky společné. Matky někdy vyžadují podporu a instruktáž při výchově dětí, kterou jim poskytují pracovníci azylu. Azylové domy pro matky s dětmi v tísní obvykle poskytují matkám poradenství. Za pobyt matka platí část reálných nákladů. Přístup návštěv do domu je regulován (otcové mají přístup jen do vyhrazené místnosti, v případě domácího násilí nemají přístup vůbec). V ČR jsou zřizovateli těchto zařízení církve, obce, státní a nestátní organizace. Doba pobytu se zpravidla pohybuje od tří měsíců až do jednoho roku – klientkám může být smlouva prodloužena v závislosti na jejich sociální situaci. Ukončení pobytu je komplikováno nedostatkem sociálních bytů.⁴⁸

Dle zákona 108/2006 Sb. §57, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů poskytují azylové domy pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.⁴⁹

3.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou azylových domů pro matky s dětmi v tísní jsou matky a těhotné ženy, které se ocitly v nepříznivé životní situaci. Ta může vzniknout v souvislosti se ztrátou bydlení, domácím násilím, ztrátou zaměstnání, dluhy, ztrátou partnera. Pobyt

⁴⁸ MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vyd.1. Praha: Portál, 2003

⁴⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

v azylovém domě je možné předcházet týrání, zneužívání a zanedbávání dětí z neúplných nebo nefunkčních rodin.⁵⁰

3.2 Poskytované služby azylových domů

Mezi základní služby azylových domů patří⁵¹:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- poskytnutí ubytování,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Azylové domy pro matky s dětmi v tísní nabízejí další služby v oblastech řešení bytové situace klientky, pracovního uplatnění, v oblastech výchovy a vzdělávání dětí, v oblasti lékařské péče a pomoci, v oblasti dalšího vzdělávání klientky. Doprovodné služby jsou individuální pro každý azylový dům pro matky s dětmi v tísní a klientky je využívají dle svých potřeb. V rámci azylových domů působí v současnosti tzv. multidisciplinární tým – provázaná spolupráce klienta se sociálním pracovníkem azylového domu, psychologem, psychiatrem, učitelem dítěte, sociální pracovníkem jiné služby.⁵²

Více o azylových domech pro matky s dětmi popisují v empirické části, kde se zabývám konkrétním azylovým domem, jeho službami a klientkami.

⁵⁰ <http://valmez.charita.cz/sluzby/azylovy-dum.htm>. 22.3.2011. Charita Valašské Meziříčí

⁵¹ Zákon č. 108/2006 Sb. §57, O sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

⁵² <http://www.ckpp10.cz/index.php?p=7>. 3.2.2011. Centrum komunitní práce – Azylový dům

4 METODOLOGIE

V teoretické části předložené bakalářské práce jsem se zabývala vymezením rodiny, jejími základními funkcemi a dysfunkcemi a klinickými rodinami, jejichž životní situace je častěji zavedou do AD. Dále jsem se zabývala rodinou osamělé matky a problémy, které tento typ rodiny má. Vymezila jsem obecně azylové domy pro matky s dětmi, jejich cílové skupiny a nabízené služby.

V empirické části práce se budu snažit popsat problémovou situaci klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v azylovém domě. Empirické šetření bude prováděno v konkrétním Azylovém domě ve Valašském Meziříčí.

4.1 Cíle empirického šetření

Cílem empirického šetření je popsat životní situace klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v Azylovém domě ve Valašském Meziříčí. Ve výzkumu se zaměřím na důvody klientek, které jsou předmětem mého zkoumání. Důvody vidím jako důležité pro posuzování situace při přijímání klientek, sestavování jejich individuálního plánování i pro poskytovatele služeb v rámci efektivitě služeb. V části výzkumu se budu zabývat otázkou, zda se za poslední roky změnila důvody klientek k pobytu a tím i poskytované doprovodné služby. Klientkám by měly být nabídnuty všechny poskytované služby, které jsou adekvátní s jejich životní situací a pomáhají ji řešit. Docílit efektivnosti služeb lze, pokud bude zdokumentováno, jaké okolnosti vedly klientky do azylových domů pro matky s dětmi. Co požadovaly klientky od azylových domů, jaké služby využívaly, popřípadě i služby jiných organizací.

Poznatky z praktické části by pak měly sloužit k doplnění znalostí pracovníků azylových domů, jejich reflexi v posuzování důvodů pro přijímání klientek do zařízení a reflexi poskytovaných služeb v posledních letech.

4.2 Volba metody

Docházím ke kvantifikovaným datům, jedná se o kvantitativní šetření, hledám a prezentuji četnosti. Ve své práci se snažím o zkoumání problému vytvořeného lidmi v každodenním životě, snažím se ho pochopit a popsat, zvolila jsem si metodu výzkumu porozumění. K dosažení cílů této práce použiji kvalitativní výzkum.

Tento výzkum jsem si zvolila kvůli jeho zaměření na podstatu problému, porozumění sociálnímu světu a zkoumání života lidí. Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme nebo víme a mohou nás obohatit o nové informace a názory na dané jevy.

4.3 Technika sběru dat

Ke zjištění, jaké důvody vedly klientky do azylového domu, budu využívat techniku sběru dat – analýza dokumentů. Dokumenty budou spisové dokumentace klientek, které již z azylového domu odešly. Ve spisové dokumentaci se zaměřím na důvod, který klientky v žádosti o pobyt uváděly – vybrala jsem si časové období 10 let (2001-2010), dále si budu podrobněji všímat údajů (např. příčiny, cíle), které uváděly klientky při rozhovorech a individuálních plánech se sociálními pracovníci za rok 2010. Do výzkumu zařadím tři vybrané kasuistiky klientek, vyberu je dle důvodu k pobytu.

Po seznámení se s chodem azylového domu, životní situací klientek, poskytovanými službami, využiji metodu polostandardizovaného rozhovoru se sociální pracovníci zařízení. Otázky jsou dány předem a jsou kladeny v otevřené formě. Otázky jsou zaměřeny na pohled sociální pracovníce na důvody klientek pro pobyt, nabízené služby, utajené pobyty.

5 ZJIŠTĚNÁ DATA

Kapitola obsahuje údaje zjištěné v rámci mé odborné supervidované praxe v Azylovém domě pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí, kterou jsem realizovala v měsíci srpnu 2010. Ze studia spisové dokumentace jsem vypracovala statistiku důvodů, proč ženy vyhledávají azylový dům v rozmezí deseti let. Podrobněji jsem popsala rok 2010 a uplatnila jsem zde i rozhovor se sociální pracovnící zařízení.

5.1 Azylový dům pro matky s dětmi v tísní ve Valašském Meziříčí⁵³

V této podkapitole uvedu popis konkrétního azylového domu pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí a zaměřím se na jeho poskytované služby.

Azylový dům pro matky s dětmi byl otevřen 12.11. 2000 a zřizovatelem je Arcibiskupství olomoucké.

Zařízení má dne 14. 8. 2003 uděleno Krajským úřadem Zlínského kraje pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. Registrace sociální služby dle Zákona o sociálních službách č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů byla udělena Krajským úřadem Zlínského kraje 29. 10. 2007.

Posláním Azylového domu pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí je vytváření bezpečného prostředí, pomoc těhotné ženě nebo matce a jejím dětem v obtížné životní situaci a podpora jejich začleňování do běžného života společnosti, především podpora jejich samostatnosti a nezávislosti.

Nabídka služeb:

⁵³ <http://valmez.charita.cz/sluzby/azylovy-dum.htm>.19.3.2011. Charita Valašské Meziříčí

- přechodné ubytování v zařízených garsoniérách
- pomoc při zajištění stravy
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- psychická podpora žen a jejich dětí
- nezbytná fyzická ochrana
- doprovázení klientky při jednáních na úradech, k soudu atd. dle její potřeby
- poradenství v oblasti sociálně právní, péče o děti a vedení domácnosti
- poradenství v oblasti domácího násilí v partnerských vztazích
- poskytování základní krizové intervence
- tématická skupina
- zprostředkování kontaktů pro další odbornou pomoc

Cílem AD je vedení klientek ke zvýšení schopnosti obstat v běžném, životě prostřednictvím těchto dílčích cílů:

- zabezpečení základních životních potřeb
- vybavení uživatelek znalostmi potřebnými pro zvýšení orientace ve vlastních právech a povinnostech v dané situaci a jejich praktické využití
- sebereflexe stereotypů chování a myšlení
- reflexe problémů a nalezení možného řešení
- posílení psychické soběstačnosti uživatelek při řešení krizové situace
- aktivizace uživatelek v každodenním životě
- motivace k osobní iniciativě
- poskytnutí podpory a prostoru vedoucích ke zlepšení vztahů mezi uživatelkami a jejich dětmi
- vedení k převzetí zodpovědnosti za sebe i své děti
- zlepšení mezilidských, sociálních a rodinných vztahů

Komu jsou služby určeny:

- matkám a těhotným ženám zažívajícím domácí násilí
- matkám nebo těhotným ženám potřebujícím podporu při naplňování své mateřské role a vedení domácnosti
- matkám a těhotným ženám v krizové situaci spojené s akutní ztrátou bydlení

Cena za službu:

ubytování je 70,-Kč/den za matku a 40,-Kč/den za dítě (max. za tři děti), 100,-Kč za těhotnou ženu bez dítěte

Personální obsazení:

Bc. Naděžda Gilarová - vedoucí zařízení

Bc. Markéta Krhutová - zástupkyně vedoucí, sociální pracovnice

Bc. Simona Babicová - sociální pracovnice

+ 8 sociálních asistentek

Kapacita zařízení:

12 matek a 35 dětí. K zařízení patří společná kuchyňka, kde si mohou klientky uvařit, herna pro děti a menší tělocvična a zahrada, před AD je také posezení, které slouží zejména kuřačkám

Délka pobytu na AD:

- matky mohou zůstat v azylovém domě až 1 rok a 2 měsíce, smlouva s nimi se uzavírá vždy jen na půl roku. Pokud poruší pobytový řád zařízení, může s nimi být smlouva po domluvě ihned vypovězena. Porušením může být například: opakované spory s ostatními klientkami, přespávání partnera na pokoji klientky atd.
- provoz je zde celoroční, nepřetržitý

Spolupráce AD v rámci nabídky svých služeb:

- Odbor sociálně-právní ochrany dětí dle místa trvalého pobytu klientek (svěření dětí do péče)
- Psychologové a psychiatři – Valašské Meziříčí, Rožnov p. R. (v případě, že se matka či dítě nachází ve špatném psychickém stavu)
- Arcidiecézní charita Praha – projekt Magdala (utajené pobyty)
- Sociálně – aktivizační služby Valašské Meziříčí (pracovně výchovná činnost s dětmi a dospělými, zajištění volnočasových aktivit)
- Sociální rehabilitace ATTA Valašské Meziříčí (podpora klientek při získávání a obnově pracovních návyků, pomoc při vyhledávání vhodného pracovního místa)

5.2 Důvody vyhledávání azylových domů z časového hlediska

Do této podkapitoly jsem zařadila hlavní část svého výzkumu. Ze spisové dokumentace od roku 2001 do roku 2010 jsem vypsala důvody klientek, které je vedly k pobytu na AD. Toto časové rozmezí jsem si zvolila díky dostupnosti spisové dokumentace za dané roky.

V následujícím přehledu čerpám ze spisové dokumentace, šetření se týká klientek, které ve sledovaném roce ukončily pobyt na azylovém domě.

Přehled důvodů klientek, které byly ubytovány na AD ve Valašském Meziříčí za rok 2001-2010:

Rok 2001

Celkový počet klientek byl v tomto roce 10. Nejvíce klientek vyhledalo AD z důvodu domácího násilí (6), ostatní pak byly klientky, které nezvládaly svou mateřskou roli a péči o domácnost (4).

Rok 2002

Celkový počet klientek byl opět 10. Z nich 5 klientek vyhledalo AD z důvodu domácího násilí a 5 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost.

Rok 2003

Celkový počet klientek byl 11. Z nich 3 klientky vyhledaly AD z důvodu domácího násilí. 7 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost a 1 klientka byla v bytové nouzi.

Rok 2004

Celkový počet klientek byl 12. Z toho 4 klientky uvedly jako důvod domácí násilí, 6 klientek mělo problém s péčí o děti a domácnost, 1 klientka zde byla ubytována z důvodu nezvládnutí péče o děti a domácnost a zároveň z důvodu domácího násilí. 1 klientka zde hledala útočiště před nucenou prostitucí.

Rok 2005

Celkový počet klientek byl 20. Z nich 11 klientek zde pobývalo díky domácímu násilí, 7 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost, 2 klientky nezvládaly péči o děti a domácnost a zároveň byly ohrožovány domácím násilím.

Rok 2006

Celkový počet klientek byl 11. Z nich 2 klientky byly ubytovány z důvodu domácího násilí, 4 klientky uvedly jako důvod nezvládání péče o děti a domácnost, 3 nezvládaly péči o děti a domácnost a zároveň uvedly jako důvod i domácí násilí, 1 klientka byla v bytové nouzi a 1 klientka zde hledala pomoc z nucené prostituce.

Rok 2007

Celkový počet klientek byl 16. Z nich 2 klientky uvedly jako důvod domácí násilí, 7 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost, 4 klientky uvedly jako důvod nezvládání péče o děti a domácnost a zároveň domácí násilí. 3 klientky byly v bytové nouzi.

Rok 2008

Celkový počet klientek byl 12. Z nich 1 klientka uvedla jako důvod domácí násilí, 5 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost, 4 klientky uvedly jako důvod nezvládání péče o děti a domácnost a zároveň domácí násilí, 2 klientky byly v bytové nouzi.

Rok 2009

Celkový počet klientek byl 14. Z nich 8 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost, 4 klientky uvedly jako důvod nezvládání péče o děti a domácnost a zároveň domácí násilí, 2 klientky byly v bytové nouzi.

Rok 2010

Celkový počet klientek byl 23. Z nich 1 klientka byla ubytována z důvodu domácího násilí, 15 klientek nezvládalo péči o děti a domácnost, 2 klientky uvedly jako důvod nezvládání péče o děti a domácnost a zároveň domácí násilí, 5 klientek bylo v bytové nouzi.

Cílové skupiny klientek pro snazší orientaci v následující tabulce:

- matky s nezaopatřenými dětmi nebo těhotné ženy starší 18ti let vystaveny domácímu násilí (DN)

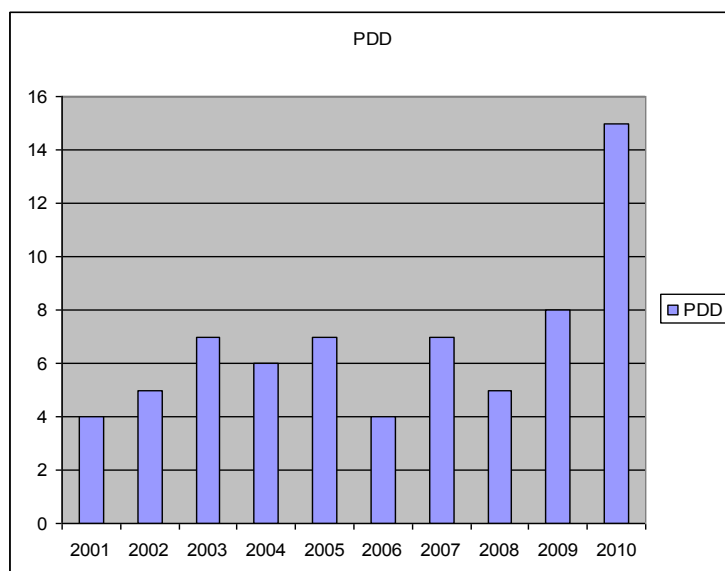
- matky s nezaopatřenými dětmi nebo těhotné ženy starší 18ti let, které potřebují podporu a vedení v jejich mateřské roli a podporu v péči o domácnost **(PDD)**
- matky s nezaopatřenými dětmi nebo těhotné ženy starší 18ti let v krizové situaci vzniklé ztrátou bydlení **(BN)**
- matky s nezaopatřenými dětmi nebo těhotné ženy starší 18ti let hledající pomoc z nucené prostituce **(P)**

Tabulka č.1 - statistika počtu klientek a jejich důvodů pro pobyt na AD za dané roky:

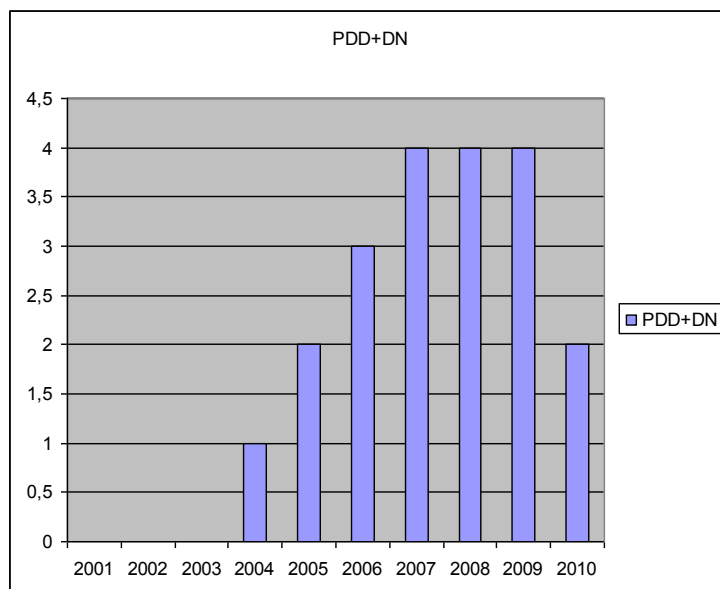
Rok/Důvody	DN	PDD	PDD + DN	BN	P	Celkem
2001	6	4	0	0	0	10
2002	5	5	0	0	0	10
2003	3	7	0	1	0	11
2004	4	6	1	0	1	12
2005	11	7	2	0	0	20
2006	2	4	3	1	1	11
2007	2	7	4	3	0	16
2008	1	5	4	2	0	12
2009	0	8	4	2	0	14
2010	1	15	2	5	0	23

Grafy ke statistice počtu klientek a jejich důvodů pro pobyt na AD za dané roky:

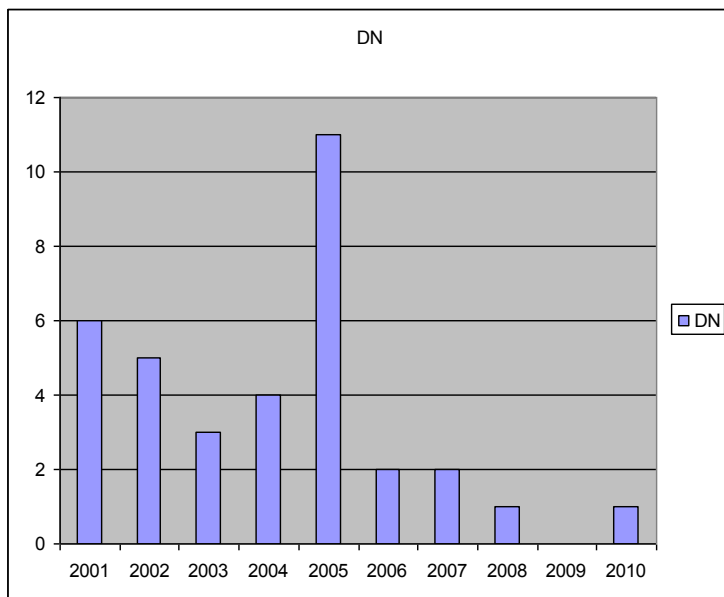
Graf č.1 znázorňuje počet klientek, které vyhledaly azylový dům v letech 2001-2010 z důvodu nezvládnání péče o děti a domácnost

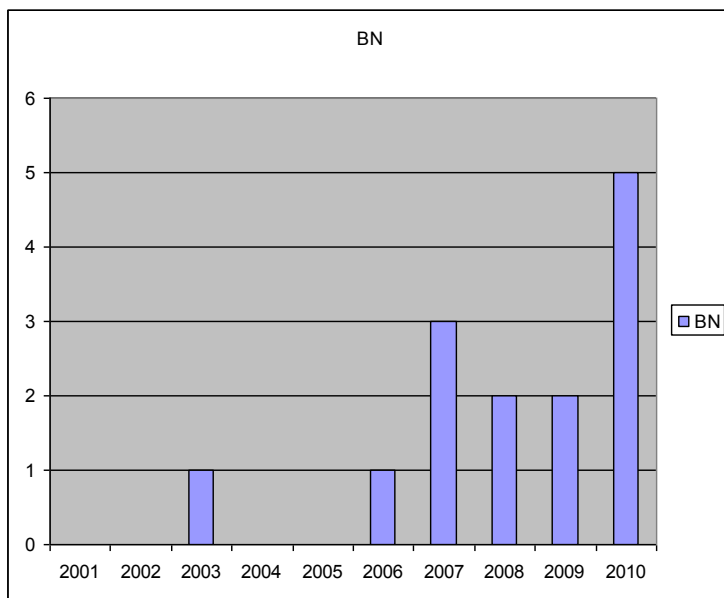
Graf č.2 znázorňuje počet klientek, které vyhledaly azylový dům v letech 2001-2010 z důvodu nezvládnání péče o děti a domácnost a zároveň domácího násilí

Graf č.3 znázorňuje počet klientek, které vyhledaly azylový dům v letech 2001-2010 z důvodu domácího násilí

Graf č.4 znázorňuje počet klientek, které vyhledaly azylový dům v letech 2001-2010 z důvodu bytové nouze

Vyhodnocení informací uvedených v tabulkách a zpracovaných v grafech:

Z grafu č.1 vyplývá, že klientek, které nezvládají péči o děti a domácnost za poslední rok 2010 výrazně přibýlo až na dvojnásobek oproti minulým rokům, kdy z tohoto důvodu požádalo o azyl ve Valašském Meziříčí nejvíce 8 klientek, v roce 2010 to bylo již 15 klientek.

Z grafu č.2 lze vysledovat, že v letech 2007-2009 byl v azylovém domě nárůst klientek, které nezvládaly péči o děti a domácnost a byly zároveň vystaveny domácímu násilí ze strany partnera. Tyto důvody klientek k pobytu za poslední rok 2010 ustávají.

Graf č.3 znázorňuje ubývající počet klientek, které vyhledaly pomoc azylového domu z důvodu domácího násilí a to za rok 2006 - 2010. Největší počet klientek byl zaznamenán v roce 2005, dnes již ženy ohrožené domácím násilím vyhledávají pomoc v jiných institucích (viz. rozhovor se sociální pracovníci v podkapitole 5.5).

Naopak největší nárůst klientek azylového domu za poslední roky značí graf č.4. Jedná se o klientky, které vyhledaly azylový dům z důvodu bytové nouze. Největší počet klientek v rozmezí deseti let byl zaznamenán v roce 2010.

5.3 Rok 2010 v azylovém domě pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí

Informace o klientkách jsem zjistila ze studia spisové dokumentace za rok 2010. Rok 2010 jsem si vybrala z důvodu největšího nárůstu klientek na azylovém domě za posledních deset let. V závěru této podkapitoly vymezím hlavní důvody a příčiny klientek, které v tomto roce ukončily pobyt na azylovém domě. V této podkapitole podrobněji popisují cíl práce - problémovou situaci klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v azylovém domě za daný rok, a sleduji i to, jaké si klientky stanovily při individuálních plánech cíle a v jaké míře se jim podařilo dané cíle splnit.

Klientka č.1 s jedním dítětem (6-11/2010)

- klientka je svobodná matka, na rodičovské dovolené

- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze příčina: odešla od rodičů, u kterých bydlela a neumí sama pečovat o dítě
- cíl: podpora rodičovských dovedností, získat vlastní bydlení a brigádu
- skutečnost: stěhuje se zpět k rodičům, o nácvik rodičovských dovedností nejevila zvláštní zájem, během pobytu si nenašla brigádu

Klientka č.2 s jedním dítětem (6-10/2010)

- svobodná matka, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze, příčina: klientka je z dětského domova
- cíl: získat bydlení, podpora při učení se vařit a péči o dítě, dávky, zaplacení dluhů
- skutečnost: klientka sama ukončila pobyt, neuvedla novou adresu a cíle zůstaly nesplněny – během pobytu si začala vyřizovat dávky a se sociální pracovníci vytvořily splátkový kalendář dluhů, které ale neplatila, o vaření a péči o dítě nejevila zájem

Klientka č. 3 s dvěma dětmi (12/2009 – 10/2010)

- klientka je vdaná, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: domácí násilí, bytová nouze, příčiny: výpověď z bytu, násilný partner
- cíl: získat bydlení, práci, vyřídit si dávky hmotné nouze, rozvést se a řešit problém s alkoholem
- skutečnost: našla bydlení, řeší problém s alkoholem, vyřídila si dávky a hledá práci

Klientka č. 4 se čtyřmi dětmi (2-9/2010)

- svobodná, evidována na ÚP
- důvod pro utajený pobyt: domácí násilí, bytová nouze, nezvládání péče o děti a domácnost, příčiny: násilný partner, výpověď z bytu – dluhy
- cíl: získat bydlení, mít u sebe všechny děti, zaměstnání vyřídit si dávky a splatit dluhy
- skutečnost: vyřídila si dávky a částečně splatila dluhy, 3 děti má ve své péči, odtajnila pobyt a musela si najít dočasné bydlení na ubytovně

Klientka č. 5 s jedním dítětem (1-9/2010)

- v rozvodovém řízení, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: bytová nouze, bez prostředků, příčina: opustil ji manžel
- cíl: získat bydlení, práci, vyřídit si alimenty a dávky
- skutečnost: byl jí přidělen městský byt, má práci na půl úvazku a pobírá dávky i alimenty

Klientka č. 6 s dvěma dětmi (5-8/2010)

- svobodná, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, bytová nouze, příčiny: dluhy na bydlení
- cíl: získat bydlení, vyřídit si dávky na děti
- skutečnost: získala podnájem, vyřízení dávek

Klientka č. 7 s šesti dětmi (2/2009-6/2010)

- vdaná, evidována na ÚP, příchod z AD Kroměříž
- důvod pro pobyt: bytová nouze, příčina: přišla o městský byt, neplatila nájem
- cíl: rodina pohromadě v novém bydlení (děti zatím v Klokánku, manželovi povolen celodenní pobyt na AD), splacení dluhů
- skutečnost: nebyla jim prodloužena smlouva, odchod do dalšího AD – klientka tam bude bydlet i se všemi dětmi a manželem, částečně zaplatila dluhy

Klientka č. 8 s jedním dítětem (3-4/2010)

- rozvedená, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: bytová nouze, příčina: ukončení pobytu na jiném AD
- cíl: nalézt bydlení
- skutečnost: získala podnájem

Klientka č. 9 s dvěma dětmi (5-6/2010)

- svobodná, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: bytová nouze, příčina: neplacení nájemného
- cíl: nalézt bydlení, zaměstnání a zapsání mladší dcery do školky

- skutečnost: získala podnájem, brigádu a dcera začala chodit do školky

Klientka č. 10 s dvěma dětmi (11/2009-6/2010)

- svobodná, s přítelem, na rodičovské dovolené, druhé dítě se narodilo na AD
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, další těhotenství, bytová nouze, příčina: odchod z domu na půli cesty, dluhy
- cíl: nalézt bydlení, vyřízení dávek, splacení dluhů, hospodaření
- skutečnost: za přítele se provdala a odešla do jiného AD, za podpory sociální pracovnice zlepšila své hospodaření, vyřídila si dávky a začala splácet dluhy

Klientka č. 11 s jedním dítětem (4/2009-5/2010)

- svobodná, z dětského domova, má přítele, je na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze, příčiny: dluhy na nájemném
- cíl: získat bydlení, zlepšit péči o dítě, hospodařit s financemi
- skutečnost: přidělen městský byt, zlepšení péče o dítě, neumí i nadále hospodařit s financemi a dluhy jí narůstají

Klientka č. 12 s jedním dítětem (7-8/2010)

- rozvedená, evidována na ÚP, dítě v kojeneckém ústavu
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze, příčiny: odchod od partnera
- cíl: dítě do své péče, naučit se zvládat péči o dítě a domácnost
- skutečnost: nebyla jí prodloužena smlouva, z důvodu nedodržování pobytového řádu AD, odchod na jiný AD, podala si návrh na svěření dcery do své péče a za podpory pracovnic AD se učila o dítě starat

Klientka č. 13 s jedním dítětem (1/2009-4/2010)

- rozvedená, evidována na ÚP, příchod z AD Orlová
- důvod pro pobyt: domácí násilí, nezvládání péče o dítě, příčina: násilný manžel
- cíl: získat bydlení a práci a vyřídít si dávky hmotné nouze a státní soc. podpory
- skutečnost: získala bydlení na ubytovně, našla práci a pobírá dávky

Klientka č. 14 s dvěma dětmi (3/2009-2/2010)

- svobodná, evidována na ÚP, příchod z AD Vsetín
- důvod pro pobyt: problémová péče o děti, problémy s alkoholem, bytová nouze, příčiny: dluhy na nájemném, ukončení pobytu na AD Vsetín
- cíl: získat zaměstnání, zlepšení péče o děti, získat bydlení
- skutečnost: práce veřejné služby, zlepšení péče o dceru, bydlení na ubytovně

Klientka č. 15 s jedním dítětem (2-4/2010)

- svobodná, z dětského domova, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, příčina: nesamostatnost
- cíl: vyřídit dávky, naučit se pečovat o dítě, hospodařit, vařit
- skutečnost: našla podnájem a zlepšila své dovednosti v péči o dítě a domácnost, začala si vyřizovat dávky

Klientka č. 16 s dvěma dětmi (5/2009-2/2010)

- vdaná, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, domácí násilí, bytová nouze, příčina: násilný manžel, nesamostatnost
- cíl: najít si bydlení, rozvést se, mít děti ve své péči
- skutečnost: našla podnájem, má ve své péči jen dceru a nerozvedla se

Klientka č. 17 s jedním dítětem (11/2008-2/2010)

- svobodná, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: bytová nouze, dluhy, příčina: nevyhovující bydlení pro malé dítě
- cíl: nalézt bydlení, naučit se hospodařit a splatit dluhy
- skutečnost: odchod na AD Přerov, zaplatila část dluhů, ale hospodařit s financemi se nenaučila

Klientka č. 18 s jedním dítětem (3/2009-1/2010)

- rozvedená, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze, příčiny: dluhy na bydlení, neschopnost hospodařit

- cíl: zlepšení péče o dítě, nalézt bydlení, splatit dluhy, nalézt práci
- skutečnost: našla podnájem, vyřídila si dávky a začala splácet dluhy, spolupracuje s ATTOU při hledání práce a začala se více věnovat péči o dceru

Klientka č. 19 se třemi dětmi (11/2009-1/2010)

- rozvedená, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, bytová nouze, příčina: bydlení s tchánem alkoholikem, nesamostatnost
- cíl: nalézt bydlení, zlepšit péči o děti, vyřešit alimenty a dávky
- skutečnost: přidělení městského bytu, přivýdělek šitím, vyřešila dávky a alimenty a snažila se více věnovat dětem

Klientka č. 20 s dvěma dětmi (2-4/2010)

- svobodná, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, příčina: nesamostatnost
- cíl: zlepšení péče o děti, nalézt bydlení a zaměstnání
- skutečnost: odchod na AD Kojetín, neměla zájem o hledání zaměstnání ani o zlepšení péče o děti

Klientka č. 21 s dvěma dětmi (12/2010-2/2011)

- vdova, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, bytová nouze, příčina: dluhy a alkohol
- cíl: nalézt bydlení, řádně se starat o děti, zaplatit dluhy, řešit problém s alkoholem
- skutečnost: bydlení u matky, dluhy na AD a nárůst dluhů, docházení k psychologovi kvůli problémům s alkoholem, o děti se stará klientčina matka

Klientka č. 22 s pěti dětmi (9/2009-12/2010)

- vdaná, evidována na ÚP
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o děti, bytová nouze, příčina: manžel alkoholik, dluhy, nesamostatnost
- cíl: podpora při péči o děti, rozvod, zaměstnání, osamostatnit se

- skutečnost: bydlení na ubytovně, dochází k psychiatrovi a do ATTY, kde jí pomáhají s hledáním práce či brigády, nerozvedla se, začala se více věnovat péči o děti

Klientka č. 23 s jedním dítětem (8-9/2010)

- svobodná, z dětského domova, na rodičovské dovolené
- důvod pro pobyt: nezvládání péče o dítě, bytová nouze, příčiny: nesamostatnost, dluhy
- cíl: naučit se péči o dítě, vyřídit si dávky, splatit dluhy, naučit se hospodařit, bydlení
- skutečnost: tři napomenutí ze strany AD, odchod na AD Vsetín, za dobu pobytu si začala vyřizovat dávky na dítě, neumí hospodařit s financemi, proto nezačala splácet ani dluhy a o svého syna nejevila zájem

Vyhodnocení zjištěných údajů za rok 2010:

Během roku 2010 v Azylovém domě pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí ukončilo pobyt 23 klientek. Z celkového počtu bylo 12 klientek svobodných, 6 rozvedených, 4 vdané a 1 vdova. Ani jedna klientka neměla stálé zaměstnání, 13 jich bylo evidovaných na úřadu práce a 10 klientek bylo na rodičovské dovolené.

Důvody pobytu: u 15 klientek byl pobyt z důvodu nezvládání péče o děti a domácnost, 2 klientky měly k nezvládání přidružené i domácí násilí, 5 klientek bylo v bytové nouzi a 1 klientka vyhledala AD z důvodu domácího násilí. Příčiny pro pobyt byly zejména dluhy klientek (7), jejich nesamostatnost – týkající se péče o děti a domácnost (12), násilný partner (3) a 1 klientka dostala výpověď z bytu. Rozdíl mezi uváděným důvodem a příčinou spatřuji zejména v tom, že důvod uvádějí klientky v žádosti o pobyt a příčina více objasňuje, proč se v takové životní situaci ocitly.

Z AD klientky odešly do: podnájmu (7), do jiného AD (6), na ubytovnu (4), k rodičům (2), 1 klientka odešla bez udání bydlení a městský byt byl přidělen 3 klientkám. Většina klientek uváděla, že by chtěla pracovat, z celkového počtu se 2 klientkám povedlo získat stálé zaměstnání a 2 klientkám brigádu.

5.4 Kasuistiky klientek

Vybrala jsem si kasuistiky tří klientek azylového domu dle důvodu, který je zavedl do azylového domu pro matky s dětmi v tísni. Jedná se o domácí násilí, bytovou nouzi

a nezvládání péče o děti a domácnost s následným domácím násilím. Kasuistiky jsou čerpány ze spisové dokumentace a z individuálních plánů klientek. Dbala jsem na ochranu uvedených dat a klientky mají změněná jména dle zákona o ochraně osobních údajů⁵⁴.

Ze spisové dokumentace jsem si vybrala tyto tři kasuistiky s tématy – domácí násilí, bytová nouze, nezvládání péče o děti a domácnost s následným domácím násilím, protože jsou to nejčastější situace klientek, které žádají o pobyt v azylovém domě. Tři kasuistiky jsem vybrala dle grafů ke statistikám důvodů klientek pro pobyt v azylovém domě (viz. podkapitola 5.2). Kasuistika o domácím násilí je dle grafu č.3 na straně 36, kasuistika o bytové nouzi navazuje na graf č.4 na straně 36, a v kasuistice nezvládání péče o děti a domácnost s následným domácím násilím jsem sloučila graf č.1 a graf č.2 ze strany 35 díky podobnému tématu obou kasuistik.

Kasuistika klientky – domácí násilí

Paní Darina (1972) prožívala v manželství domácí násilí, jehož svědky byly i obě děti Barbora (1999) a Petr (1996). Odešla od manžela z obavy o své zdraví a život i z obavy o děti. Pokoušela se najít pro sebe a děti podnájem, ale bezúspěšně. Proto se obrátila na azylový dům, kde se nastěhovala s dcerou, syn Petr zůstal u otce. Paní Darina podnikla hned určité kroky: podala návrh na předběžné opatření na svěřeni dětí do své péče, podala návrh na řešení přestupků (násilí), požádala u soudu o obhájce, absolvovala psychologické vyšetření. Odbor péče o dítě také ohlásil informaci o domácím násilí před dětmi na Policii ČR.

Paní Darina svým příchodem do azylového domu udělala velký krok v životě, za podpory pracovníků azylového domu zjistila, že má sílu se bránit násilnickému manželovi a že manžel nemá právo ji bít. Paní Darina si stanovila cíle, potřeby a kroky, které musí provést nejdříve a také osobní dlouhodobé cíle pro budoucí život. Dlouhodobými cíli jsou získat dceru do své péče, najít si bydlení a vyřešit svou finanční situaci. Krátkodobými cíli jsou:

⁵⁴ Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

soudu

o svěření dcery do péče, splácení dluhů a podání žádosti o byt.

Během dvou měsíců podala žádost o rozvod za pomoci občanské poradny, připravila si žádost o byt ve Valašském Meziříčí, ale ještě ji nepodala, začala poctivě splácet půjčky bankám. Největší změnou je nyní těhotenství paní Dariny. Partner ji nutí k potratu, sama se s dalším dítětem pomalu smiřuje.

Má dluhy nejen v bankách a na telefonu, ale dluží za nájem i na azylovém domě a má dluhy i u ostatních klientek. V bankách i na azylovém domě si sjednala splátkový kalendář, mobilního operátora vůbec neřeší, ale po odečtení příjmů a výdajů jí nezbývá už vůbec nic na živobytí. Paní Darina slíbila, že si zajde do občanské poradny, kde ji pomohou s žádostí o snížení splátek dlužných částek u bank. Se sociální pracovníci řešila další možnosti, jak ušetřit, ale práce ani brigády nejsou kvůli rizikovému těhotenství možné. Paní Darina si zařídila během pobytu dávky hmotné nouze na bydlení a živobytí, převedla si dávky státní sociální podpory do Valašského Meziříčí. Našla také odvahu promluvit si s otcem nenarozeného dítěte a požádala ho o finanční výpomoc, ten však nechce ani uznat otcovství. Z manželovy strany hrozí paní Darině stále psychické, fyzické i sexuální násilí, vydírá ji přes děti. Pracovnice azylového domu navrhuje každodenní telefonáty synovi s možností, že by ho paní Darina mohla později přemluvit na společné bydlení, syn však nejví o komunikaci velký zájem. Snaží se tedy více věnovat dceři Báře.

Během vánočních svátků došlo k dalšímu napadení manželem, kterému se sama paní Darina svou neopatrností vystavila a ohrozila tím nejen sebe a nenarozené dítě, ale také své děti i zaměstnance azylového domu. Sociální pracovníce s ní mluvila i o možném přestěhování se do jiného azylového domu, aby ji manžel nemohl ohrožovat.

Paní Darina začala také aktivněji hledat bydlení v podnájmu, po narození miminka už by chtěla mít tento problém vyřešený a bydlet „ve svém“. Má předjednaný podnájem v bytě v části Valašského Meziříčí, ale odrazuje ji vyšší cena, neví jestli si ho bude moct dovolit platit. Další možností je bydlení na ubytovně také ve Valašském Meziříčí.

Paní Darina získala před narozením miminka podnájem a nastěhovala se zde i s dcerou Bárrou, která jí s péčí o miminko pomáhá. Se sociální pracovníci azylového domu sepsaly

ještě před stěhováním kroky, které musí paní Darina plnit po přestěhování a vytvořily bezpečnostní plán před manželem, protože se jí ještě nepodařilo rozvést.

Kasuistika klientky –bytová nouze

Paní Jana (1988) se obrátila na Azylový dům pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí z důvodu bytové nouze se svým synem Dominikem (2007). Do té doby žila s otcem dítěte v domě, který nevyhovoval podmínkám pro život s malým dítětem. Domek ohrožovali hlodavci, nešel vytopit, měl drahý provoz a nevyhovoval ani hygienickým podmínkám. Syn Dominik je nedonošené dítě, narodil se předčasně a bývá často nemocný. Paní Jana zůstala svobodná, za přítele se neprovdala, nemá rodinu, které by mohla jít aspoň na nějakou dobu bydlet a kvůli bývalému bydlení si nadělala dluhy u nebankovních společností.

Na prvním setkání se sociální pracovníci si paní Jana zadala do individuálního plánu jako dlouhodobý cíl najít si bydlení pro sebe a svého syna a splatit dluhy, aby nedošlo k exekucím. Za krátkodobý cíl si vytyčila naučit se hospodařit se svými příjmy a výdaji a sestavit se sociální pracovníci splátkový kalendář pro věřitele z nebankovní společnosti. Zároveň má dluhy na předchozím bydlení a musí platit i pobyt v azylovém domě.

Klientka pobírá jen rodičovský příspěvek, ostatní dávky státní sociální podpory a hmotné nouze nemá ještě vyřešeny a nedostává ani výživné na Dominika – nemá zapsaného přítele jako otce dítěte v rodném listě. Ten je v současné době ve výkonu trestu a na syna nepřispívá, ani o něj nejeví zájem.

Paní Janě nejde hospodaření s finančními prostředky. Nedaří se jí dodržet splátkový kalendář tak, aby zaplatila pobyt, částku na dluhy, potraviny na celý měsíc a plenky pro syna. Žádá i dvakrát do měsíce o krizové potraviny a plenky a platí jen část nájmu za pobyt. Doufá, že vyřízením dávek, na které má nárok, se zlepší její finanční situace. Za tři měsíce pobytu ale nebyla schopna zajít si všechny dávky vyřídit a dát do pořádku synův rodný list, aby měla nárok na výživné. Nešetří si zatím žádné peníze jako rezervu, protože zatím nemá z čeho. Paní Janě je s každou prosbou o krizové potraviny a plenky připomínáno, že umět hospodařit s financemi patří do podmínek pro prodloužení smlouvy na azylovém domě.

Malý Dominik se ocitl díky zhoršenému zdravotnímu stavu v nemocnici, paní Jana se snaží chodit za ním každý den, ale během jeho nepřítomnosti se spojila s dřívějšími kamarády

a dva dny se na azylovém domě neukázala ani o sobě nedala vědět. Za to jí byla udělena první výstražná upomínka za nedodržování pravidel azylového domu.

Po upomínce klientce došla vážnost situace (třetí podmínka znamená ukončení pobytu) a zašla si už vyřídít dávky a zapsání přítele do synova rodného listu. Dříve se vždy vymluvila, že nemůže jít na úřady kvůli synově zdravotnímu stavu. Zároveň se sociální pracovníci zjišťují, že žádost o sociální byt má již podánu několik let v místě svého trvalého bydliště.

Po návratu Dominika z nemocnice má nad sebou paní Jana dozor ze strany azylového domu. Musí synovi dávat pravidelně jídlo a dodržovat jeho hygienu. Vzhledem k tomu, že klientka vaří většinou jen polotovary ze sáčku, učí ji animátorky ve společné kuchyni uvařit jednoduchá a zdravá jídla pro syna. Paní Jana už dostává všechny finanční prostředky, na které má nárok. Sociální pracovnice zjistila, že město, kde má klientka trvalý pobyt, nabízí byty k pronájmu veřejnou soutěží a momentálně jsou zde tři volné byty, bohužel klientka nemá našetřeno 3.000,- na zálohu do veřejné soutěže. Během ročního pobytu v azylovém domě si ještě nenašetřila finanční rezervu právě na takové nečekané výdaje.

Přítel paní Jany byl propuštěn z výkonu trestu, chodí si za paní Janou pro peníze a ta uvažuje, že si najde společné bydlení s přítelem. Snaží se zajímat o práci nebo brigádu, ale musí si na dobu brigády zajistit hlídání syna a to jí nevyhovuje.

Paní Janě v únoru končí smlouva na azylovém domě ve Valašském Meziříčí a už jí nebude prodloužena z důvodu délky pobytu i problému s hospodařením. Paní Jana si nenašla podnájem, ani se už dále nezajímala o sociální byty. Uvolnilo se místo v azylovém domě, který je v místě jejího trvalého bydliště a měla zde podanou žádost od roku 2008. Za dobu, kterou strávila v azylovém domě ve Valašském Meziříčí, stihla zaplatit část svých dluhů, naučila se větší samostatnosti a péči o syna, zařídila si dávky státní sociální podpory, hmotné nouze a výživné od otce dítěte. Nadále se bude snažit najít si zaměstnání a našetřit zálohu, aby mohla získat sociální byt.

Kasuistika klientky – nezvládání péče o děti a domácnost a domácí násilí

Paní Petra (1980) byla přijata do Azylového domu pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí spolu se svou starší dcerou Evou (2000). Paní Petra má ještě dva syny z předešlého partnerství – Pavla (2003) a Petra (2006), kteří bydlí se svým otcem. Ze vztahu s nynějším partnerem se jí narodila v lednu 2010 holčička Jana, která je ale od kojeneckého věku v péči svého otce. Paní Petra je svobodná, nemá kde bydlet, a proto má u sebe pouze jednu dceru, zbytek dětí je u svých otců.

Problémy paní Petry začaly v době nového vztahu. Bydlela s oběma chlapci a dcerou v podnájmu. S novým partnerem se chodili často bavit, nechávali děti po nocích samy doma. Dcera a starší syn Pavel nedocházeli do školy a měli spoustu neomluvených hodin. Na péči paní Petry o děti upozornila třídní učitelka Evy Petřinu matku. Děti chodily do školy zanedbané, bez svačiny a úkolů, měly problémy se vztahy se spolužáky, chovaly se vulgárně.

V době, kdy se babička dětí snažila své dceři pomoci a odrazovala ji od vztahu s partnerem, začal být partner násilný. Chodil domů opilý, byl agresivní, bil ji i děti, nadával. Klientka vždy odešla na nějakou dobu k matce, ale když se jí přišel partner omluvit a odprosil ji, vždy se zase vrátila domů s příslibem, že už bude hodný na ni i na děti, najde si práci a o rodinu se postará. V době, kdy pobývala u matky, neplatila nájem bytu a brzy na něm měla velké dluhy, rozhodla se dobrovolně z bytu odstěhovat, aby se už dluhy nenavyšovaly, protože již dluhy měla. Bydlela střídavě u matky a u rodičů násilného partnera (kde ji partner bil a psychicky týral). V té době si vzal chlapce k sobě jejich otec. S násilným partnerem pak paní Petra otěhotněla a po porodu nejmladší dcery se obrátila s žádostí o pobyt na azylový dům.

Klientka Petra po příchodu na azylový dům a prvním rozhovoru se sociální pracovnící uvedla, že by chtěla mít u sebe všechny své děti a naučit se o ně starat, najít si podnájem ve Valašském Meziříčí a vyřídit si dávky, na které má nárok, a dokud bude nejmladší dcera u otce, chtěla by si najít práci.

Starší dcera začala chodit ve Valašském Meziříčí na základní školu a do kroužků, na její školní docházku dohlížíjí pracovníce azylového domu. Bývalý partner se nechtěl synů vzdát, ale nakonec dal ke svěření dětí matce souhlas s podmínkou pravidelných setkání se syny. Klientka požádala o dávky hmotné nouze a státní sociální podporu. Spolu se sociální pracovnící utvořily splátkový kalendář na dluhy, které má klientka u nebankovní společnosti a u přátel.

Paní Petra začala docházet k psycholožce na terapii, je nesamostatná, potřebuje vést, neumí si poradit v péči o děti a starosti jí dělá nejmladší dcera, která je pořád u otce. Má také problémy s ostatními dětmi – přihlížely domácímu násilí a jejich psychika na tom není nejlépe, potřebovaly by také docházet k dětskému psychologovi. Zejména chlapci mají výchovné problémy, matka je neumí usměrnit a zabavit je v jejich volném čase.

Během pobytu na azylovém domě je v kontaktu se svou matkou, která ji podporuje psychicky i finančně. Během prvního půl roku dostala klientka dvě upomínky ze strany azylového domu za nedodržování pravidel. Byla schopná nechat děti o samotě bez hlídání a šla se bavit. Jinak se snažila dát si své věci do pořádku, zlepšila se v samostatnosti, umí již zařizovat sama náležitosti na úřadech a dál dochází na terapii k psycholožce. Po poradě s animátorkou se snažila dětem vyplnit volný čas. Nacházela si postupně k dětem cestu.

Paní Petru zkontaktoval násilný partner, který se do té doby staral o jejich dceru a navrhl, aby si vzala paní Petra dceru do své péče. Přišel o bydlení a nemohl se o ni nadále postarat. Paní Petra vše konzultovala se sociální pracovníci, psycholožkou i matkou, které jí chtěla pomoci v péči o děti a nabídla, že si najdou podnájem a přestěhuje se za nimi. Paní Petra měla velký strach ze setkání s dcerou a psychicky se jí přitížilo. V den, kdy si měla dceru vyzvednout, zůstala na azylovém domě a uzavřela si k dceři cestu. Na svou obhajobu pak tvrdila, že jí bude u otce lépe a ona se soustředí na děti, které má ve své péči.

Paní Petra koncem září získala třetí upomínku za porušení pravidel azylového domu (nechala přes noc děti samotné) a byl jí ukončen pobyt. Přestěhovala se i s dětmi do ubytovny ve Valašském Meziříčí.

5.5 Rozhovor se sociální pracovníci

Sociální pracovnice Bc. Markéta Krhutová pracuje v Azylovém domě pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí již od jeho založení v roce 2000, nejprve působila jako animátorka, dnes je zároveň koordinátorkou azylového domu. Rozhovor probíhal během mé supervidované odborné praxe v Azylovém domě pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí v srpnu 2010. Rozhovor jsem zaznamenávala formou zápisků.

- **Jak byste charakterizovala nynější klientky na AD?**

Klientky v letošním a loňském roce vyhledaly AD zejména proto, že měly problémy s péčí o děti, domácnost, hospodařením s financemi, to většinou souvisí i se ztrátou bydlení.

- **Jak byste charakterizovala klienty před lety, kdy AD teprve začínal?**

Naše služby vyhledávaly klientky, které byly vystaveny domácímu násilí ze strany agresivního partnera (domácí násilí bylo fyzické i psychické). Byla zde vybudována i krizová lůžka pro tyto klientky.

- **Máte krizová lůžka dosud a jsou využívána?**

Měli jsme dvě krizová lůžka, ale byla zrušena. Proškolili jsme pro tyto případy personál a nějakou dobu i fungovala, ale kraj nám neudělil registraci tato krizová lůžka provozovat, tak byly přeměněny na pokoje.

- **V loňském roce 2010 jste měli na AD dva utajené pobyty, souvisely s domácím násilím?**

Ano, ale výjimečně byly dva. Většinou se jedná tak o jeden pobyt za dva roky. Uvažujeme o zrušení spolupráce s Magdalou, která tyto projekty zprostředkovává. V kraji jsou již specializovaná pracoviště jen na utajené pobyty. S těmito pobyty je spojena řada starostí a klientky většinou do dvou měsíců samy pobyt odtajní.

- **Myslíte si, že domácí násilí už není tak krizovou záležitostí jako v minulých letech a ženy již nevyhledávají pomoc AD?**

Domácí násilí je i nadále, jen ženy mají větší možnosti než dříve – vykazání násilného partnera ze společného bytu, předběžné opatření vydané soudem na dočasné opuštění společného bytu. Těmito prostředky lze oddalovat navrácení partnera do společné domácnosti a žena má tak možnost zařídit si potřebné věci pro rozvod nebo na odstěhování se od partnera. Existují také intervenční centra, která se na tuto problematiku specializují. Nabízejí odbornou pomoc a podporu osobám, které jsou ohroženy domácím násilím, poskytují jim sociální poradenství a sociálně terapeutickou činnost.

- **Mění se v souvislosti s životními situacemi, které klientky donutí k pobytu na AD i vámi poskytované služby?**

Vzhledem k současným životním situacím klientek, kdy potřebují podporu a pomoc v oblasti péče o děti, domácnosti, pomoc s vedením financí a nalezením zaměstnání nebo brigády, se snažíme spolupracovat s organizacemi v rámci charity, které nabízejí různé sociální služby. Nabízíme sociální poradenství a pomoc v rámci AD, spolupracujeme se sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi (pracovně výchovná činnost s dětmi a dospělými, zajištění volnočasových aktivit atd.) a sociální rehabilitací ATTA (podpora klientek při získávání a obnově pracovních návyků, pomoc při vyhledávání vhodného pracovního místa atd.).

Rozhovor se sociální pracovnící potvrzuje výzkum spisové dokumentace o důvodech klientek k pobytu na AD. Klientek s domácím násilím ubývá a přibývá klientek, které nezvládají svou mateřskou roli a domácnost. Tímto směrem by se měly ubírat i nabízené služby azylových domů pro matky s dětmi.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala problematice azylových domů pro matky s dětmi. Cílem mé práce bylo popsat problémovou situaci klientek a příčiny, které je vedly k pobytu v azylovém domě.

V teoretické části práce jsem se zabývala vymezením rodiny, jejími základními funkcemi a dysfunkcemi a klinickými rodinami, jejichž životní situace je častěji zavedou do azylových domů. Dále jsem se zaměřila na rodinu osamělé matky a problémy, které tento typ rodiny má. Vymezila jsem azylové domy pro matky s dětmi, jejich cílové skupiny a nabízené služby – obecně.

V praktické části jsem se věnovala Azylovému domu pro matky s dětmi ve Valašském Meziříčí. Snažila jsem se popsat důvody klientek pro pobyt v azylovém domě, které byly předmětem mého zkoumání. Tyto důvody jsem vymežila v rozsahu posledních deseti let. Podrobněji jsem se zabývala životní situací klientek, které pobývaly na azylovém domě v roce 2010 a zajímal mě také výstup, tedy jak svou situaci vyřešily, zda našly bydlení, zaměstnání. Po celou dobu mě zde provázela sociální pracovnice Bc. Markéta Krhutová, pomohla mi pochopit základní problematiku matek s dětmi, které se ocitnou v tíživé situaci, kterou je dnes nejčastěji nezaměstnanost, bytová problematika a zadluženost.

Jako metodu empirické části jsem zvolila kvalitativní přístup, techniku sběru dat pak analýzu dokumentů – studium spisové dokumentace klientek konkrétního azylového domu a polostandardizovaný rozhovor se sociální pracovníci zařízení.

Jako výstup výsledků analýzy dokumentů jsem získala přehled o nejčastějších důvodech, které klientky při přijímání do azylového domu uváděly. Vyplývalo z nich, že důvody pro pobyt se během let měnily. Kromě základních služeb poskytují sociální pracovnice klientkám častěji kontakty na zařízení, se kterými azylový dům spolupracuje. Jedná se zejména o zařízení, které se věnují aktivizačním službám pro rodinu s dětmi a službám v oblasti zaměstnanosti. Podporují také klientky k samostatnému jednání ať už na úřadech nebo samostatnosti týkající se péče o děti a domácnost.

Svou bakalářskou práci jsem chtěla přispět k poznání problémů, se kterými se potýkají klientky azylových domů pro matky s dětmi, protože tyto poznatky jsou důležité pro posouzení – rozhodnutí o přijetí klientky do azylového domu a pro následnou spolupráci. Poznatky z teoretické části a výsledky výzkumu by měly sloužit k doplnění znalostí

pracovníc azylových domů, které se týká zejména problémových situací klientek a k reflexi poskytovaných služeb v posledních letech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- BUSKOTTE, Andrea. Žena a domácí násilí-z pekla ven.Vyd.1. Computer Press, a.s., 2008. 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6
- CONWAYOVÁ L. Helen. Domácí násilí. Vyd.1. Praha: Albatros, 2007. 159 s. ISBN 978-80-00-01550-7
- GRECMANOVÁ, Helena a kolektiv. Obecná pedagogika. Vyd.1. Olomouc: Hanex, 2000, 192 s. ISBN 80-7178-269-6
- MATOUŠEK, Oldřich ; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana. Sociální práce v praxi. Vyd.1. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Vyd.2. Praha: Slon, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9
- MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence. Vyd.1. Praha: Portál, 1998. 340 s. ISBN 80-7178-771-X
- MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vyd.1. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0
- SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Vyd.2. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 97880-7367-250-8
- VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd.3. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0
- VOKURKA, Martin, HUGO Jan. Praktický slovník medicíny. Vyd.4. Praha: Maxdorf. 477 s. ISBN 80-85800-28-4
- VÝROST Jozef, SLAMĚNÍK Ivan. Aplikovaná sociální psychologie. Vyd.1. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6

INTERNETOVÉ ODKAZY:

www.rosa-os.cz

www.icm.cz

www.mpsv.cz

www.epravo.cz

www.ckpp10.cz

www.valmez.charita.cz

LEGISLATIVA:

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AD Azylový dům